

Din Psikolojisi Açısından Kutsal Mekân İnsan İlişkisi

Hüseyin İ. YEĞİN*

Özet: Bu çalışmada, bireylerin kutsal mekânları ziyaret etmelerindeki psiko-sosyal nedenler ile kutsal mekânlar hakkındaki algısal ve duygusal değerlendirmeye ilişkin tutum ve davranışları ele alınmıştır. Buna bağlı olarak, kutsal mekânların inanma psikolojisi üzerinde etkilerinin olup olmadığı araştırılmıştır.

Bu bağlamda, araştırmanın teorik çerçevesi ortaya konduktan sonra, Şanlıurfa'daki kutsal mekânları ziyaret edenler üzerinde bir anket çalışması yapılmıştır. Sonra elde edilen verilerin frekansları verilmiştir.

Bu çalışmaya göre, kutsal mekân ile insan arasında genel anlamda bir psiko-sosyal bir ilişki vardır. Ayrıca kutsal mekânların insanın dini inanç ve davranışları üzerinde bir takım etkileri bulunmaktadır. Yine, kutsal mekânların toplumun kültürel yapılanmasında önemli bir dinsel fenomen olduğu da söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Kutsal mekân, ziyaret yerleri, Şanlıurfa, din psikolojisi.

Abstract: In this study, individuals who visit the sacred places they head psycho-social reasons for evaluating the perceptual and emotional attitudes and behaviors are discussed. In this context, after talking about the theoretical framework of the research, a survey was conducted on those who visit holy places in Şanlıurfa. Then the data

---

* Yrd. Doç. Dr., Harran Ü. İlahiyat Fak. Din Psikolojisi Anabilim Dalı, Şanlıurfa-Türkiye. huseinyegin@hotmail.com

obtained are given frequencies. According to this study, a general sense of the sacred space of a psycho-social and human relationship. In addition, a number of holy sites have an impact on man's religious beliefs and behaviors. However, said that, the sacred places can be an important religious phenomenon in cultural construction of society.

Key Words: Sacred place, Religious places to visit, Şanlıurfa, The psychology of religion.

Giriş

İnsanlık tarihi kadar eski olan birçok inanç ve din sisteminde yer alan fenomenlerden biri de kutsal mekân ve buralara yapılan ziyaretlerdir. Dinin etkili ve müşahhas olarak hissedildiği atmosferin yeri olan kutsal mekânların, insanın dinî hayatı içerisinde yeri ve buna bağlı olarak oluşan dinî duygu, düşünce ve davranışları üzerinde etkisi vardır. İnsanın kutsal mekânlarla ilişkisinin gerçekleştiği bu ziyaretlerin temelinde büyük ölçüde Kutsalı arama, O'ndan yardım isteme inancı ve duygusu yatmaktadır.

Öncelikle çalışmamızın teorik kısmında kavramsal açıklamalara yer verilmiştir. Ardından Kutsal mekân insan ilişkisi bağlamında Şanlıurfa'da bulunan kutsal mekânları ziyaret edenlerin hangi sebeple bu mekânları ziyaret ettiği, ziyaret önce ve sonra yaşanan duygu ve davranış durumları, farklı değişkenler açısından ele alınarak incelenmiştir.

Kutsal Mekân ve İnsan İlişkisi

“Mekân çeşitli unsurlarıyla, insanın yaşadıklarına anlam kazandırma çabasına malzeme verir. Bu durumda mekân ister kent, ister kır, ister büyük, ister küçük olsun içindeki evlerin, sokakların, anıtların, yolların, meydanların toplamından başka bir şeydir. Yalnızca tarımsal alan, ticaret ya da endüstri merkezi değildir. İnsan ilişkilerinin sahnesi olarak mekân, kutsal olanı kutsal olmayandan, topluma ait olanı özel olandan, erkeklerin olanı kadınlardan, aileyi

ona yabancı olan her şeyden ayıran sınırları içerir.”¹

İnsanlar her mekânı eş değerde algılamamış, mekânlar arasında farklar ve ayrıcalıklar oluşturmuştur. Kişi için özel anlam ifade eden bu mekânlar yegâne bir özelliğe sahiptir. Sanki buralar onun için özeldir ve evrenin “kutsal” yerleridir.² İşte insanın doğal çevreden başlayıp, içinde yaşanılan çevreye ya da mekâna anlam kazandırma faaliyetinin en belirgin olarak ortaya çıktığı durum ise bu mekân ve çevreye **kutsallık anlamını** yüklemesidir.

Bu bağlamda ziyaret yerlerine cazibe gücünü sağlayan şey, onlarda bulunduğu inanılan kutsallık olduğuna göre, yapısal bakımdan ziyaret fenomenini “**kutsalın bir tür tezahür ve yaşanış biçimi**” şeklinde tanımlamak mümkündür.³ Toplumumuzda ziyaret yerleri, halk dindarlığı bağlamında, toplumun dinî, sosyal ve kültürel yaşantısı ile iç içe bütünleşmiş bir yapı olarak göze çarpmaktadır. Bu bakımdan, konunun yapısal, fonksiyonel, kültürel, dinamik ve diyalektik boyutları ve karakteri çerçevesinde değerlendirilip ele alınması, hem sosyolojik hem de psikolojik bir takım bilimsel verilerin elde edilmesine imkân sağlayacaktır.

İnsanın sosyo-kültürel kimliğinin oluşmasında, kutsal olarak nitelendirebileceğimiz, dinî ve ahlâkî değerler yanında örf, âdet ve gelenekler de vazgeçilmez unsurlardır. Çünkü kutsal motifler, ahlâkla ilgili değer yargıları, içinde yaşanılan toplumun kültürüne, yaşama biçimlerine ve geleneklerine sinmiştir. İnsanın bu değer yargılarını kavrayabilmesi ve onları zedeleden, psikolojik sapma ve saplantılardan uzak olarak toplum içinde yaşaması gerekmektedir. Bu da ancak kişiyi eğitim yoluyla bu değerlerden haberdar kılmak ve bu değerleri bireye kazandırmak ile olur.⁴

Günümüzde kutsal mekân ve buralara yapılan ziyaretler konusu hem bireyde hem de toplumda yankı bulmuştur. Bu tartışmalar din ile modernite, sosyal oluşumlar ve mekânsal değişimler arasındaki ilişkiyi de gündeme getirmiştir. Buna paralel olarak kutsal zaman ve mekânların insanların dünya görüşünü etkileyen ve kültürlerin

¹ Şenol Göka, **İnsan ve Mekan**, Pınar Yayınları, İstanbul, 2001, s. 100.

² Mircea Eliade, **Kutsal ve Din Dışı**, Çev: M.Ali Kılıçbay, Gece Yay., Ank., 1991.s. 4.

³ Ünver Günay, “Türk Halk Dindarlığının Önemli Çekim Merkezlerinden Biri Olarak Dini Ziyaret Terleri”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 15 Yıl : 2003/2 Kayseri, 2003, s. 25.

⁴ Nevzat Y. Aşıkoğlu, “Kutsal ve Toplum”, **C.Ü.İ.F. D.**, Sivas, 1998, S: 2, s. 36.

yeniden yapılanmasında önemli bir rolü olan dinsel fenomen olduğu da söylenebilir.⁵

1- Kutsal Mekânın Tanımı

İnsanlık tarihi kadar eski olan birçok inanç ve din sisteminde yer alan fenomenlerden biri de kutsal mekân ve buralara yapılan ziyaretlerdir. Dinin etkili ve müşahhas olarak hissedildiği atmosferin yeri olan kutsal mekânların, insanın dinî hayatı içerisinde yeri ve buna bağlı olarak oluşan dinî duygu, düşünce ve davranışları üzerinde etkisi vardır. İnsanın kutsal mekânlarla ilişkisinin gerçekleştiği bu ziyaretlerin temelinde büyük ölçüde Kutsalı arama, O'ndan yardım isteme inancı ve duygusu yatmaktadır.

Bir anlamda kutsal o mekânda yaşanabiliyor ve insan kendisini orada günlük hayattan sıyrabiliyorsa ve yine buralarda kendisini Tanrı'sına yakın hissedebiliyorsa, kutsalı ve onun seçtiği mekânı yaşıyor, demektir. Bu da o mekânın diğer mekânlardan farklı olarak kutsal kabul edilmesi için geçerli bir sebep olarak görülmektedir. İnsan kutsal mekânda kendisini ve öz benliğini bulma, hatalarını telâfi etme ve derecesini yükselterek Kutsal varlığa ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu anlamda kutsal mekânlar, Tanrı ile iletişimin sağlandığı ve insanın en rahat bir şekilde Tanrı'ya açıldığı yerler olarak kabul edilmektedir.⁶

2- Kutsal Mekânın Sınırları

Bir mekân hakkında kutsal veya kutsal dışı ayırımı yapmak, kesin ve sürekli bir sınır belirlemek mümkün gözükmemektedir. Zira kutsal mekân hakkında kutsal veya kutsal dışı ayırımı olmayabilir. Daha önce kutsal olmayan bir mekân birdenbire veya zamanla kutsal olarak tecrübe edilebilir.⁷ Gerçekten kutsal mekân, hiçbir zaman insanlar tarafından seçilmiş yerler değildir. Yani kutsal mekân, çeşitli şekillerde kendisini insanlara ifşâ eder.⁸ Bununla birlikte “insanlar

⁵ Kiong Tong Chee – Lily, Kong, **Religion And Modernity: Ritual Transformations And The Reconstruction Of Space And Time**, Social and Cultural Geography, October 1999, s. 19-22.

⁶ Warren Nelson Nevius, **Religion As Experience and Truth: An Introduction to the Philosophy of Religion**, The Westminster Press, Philadelphia, 1941, s. 94-95.

⁷ Ekrem Sarıkçıoğlu, **Din Fenomenolojisi**, S.D.Ü Yayınları, Isparta, 2002. s.64.

⁸ M. Eliade, **Patterns in Comparative Religion**, Sheed and Ward Ltd. London, 1958,

kutsal yerleşim yerini seçmekte özgür değillerdir; ancak onu arayıp, esrarlı işaretler aracılığıyla keşfedebilmektedirler. Eğer çevrede hiçbir işaret söz konusu değilse bir işaret öngörülebilmektedir. Örneğin, bu işaretle hayvanlar kullanılabilir; tapınağı veya köyü barındırmaya uygun yerin hangisi olduğunu hayvanlar gösterebilmektedir.”⁹ Hz. Peygamberin (s.a.v) Medine’ye hicretinde inşa edilecek olan mescidin yerini belirlemede, devesini kullanması bu duruma örnek verilebilir.

Genelde kutsal mekân, kutsalla karşılaşma yeridir. Buralar üzerinde kutsal gücün, bereketin daha çok hissedildiği, fark edildiği yerlerdir.¹⁰ Bu anlamda Eliade, mekânın kutsallığını, kutsalın mekânda tezahürüyle ifade eder ve bunun sonucu olarak da mekânın kozmolojik bir değere sahip olduğunu belirtir.¹¹

Kutsal mekânın sınırlarına yaklaşma ve kutsal mekâna girme esnasında temiz olma durumu da bu mekânların konumunu belirleme açısından göze çarpan bir durumdur. Nitekim hemen hemen pek çok dine kutsala yaklaşımdan veya kutsal bir nesneye dokunma ya da kutsal bir mekâna girmeden önce temizlenme âyinlerinin yapıldığı görülmektedir. Yapılan bu dinî temizlik çerçevesinde su ile yıkanan elbise, su ile yapılan beden ve çevre temizliği yanında; yine su ile alınan ve bir anlamda abdest ve gusül de diyebileceğimiz manevi temizlik göze çarpmaktadır. Ayrıca kutsala yaklaşırken veya kutsal mekâna girerken bazı özel kıyafetlerin giyildiği ya da çıkarıldığı da görülmektedir.¹² Söz gelimi Kur’an’da belirtildiği üzere, Hz. Musa’ya kutsal vadi tuvâ üzerinde olduğu hatırlatılarak ayakkabılarının çıkarılması Allah tarafından emredilmiştir.¹³ Yine Kur’an’a ancak temiz olanların dokunabileceği¹⁴ ifade edilmiş ve başka bir ayette de, müşriklerin birer pislik oldukları ve Mescid-i Haram’a yaklaştırılmamaları mü’minlerden istenmiştir.¹⁵ Dolayısıyla İslâm’da da kutsala veya kutsal mekâna yaklaşırken hem

---

s. 369.

⁹ Eliade, *Kutsal ve Din Dışı*, s. 8.

¹⁰ Sarıkçıoğlu, *a.g.e.*, s. 64.

¹¹ Mircea, Eliade, *a.g.e.*, s. 44.

¹² Ahmet Güç, “Dinlerde Kutsal ve Kutsallık Anlayışı”, *Dinler Tarihi Araştırmaları-I*, Dinler Tarihi Derneği Yay., Ankara, 1998 s. 342.

¹³ *Kur’an, Taha (20): 12.*

¹⁴ *Kur’an, Vâkıa (56): 79.*

¹⁵ *Kur’an, Tevbe (9): 28.*

maddî hem de manevî temizlik emredilmiş ve bu kurallara uyulması gerektiği ifade edilmiştir.¹⁶

3- Kutsal Mekânların Kutsallık Kaynağı

Genel anlamda bir nesnenin veya mekânın kutsal olması farklı nedenlere bağlanabilir. Ancak, neresinden bakılırsa bakılsın, merkezde ya Tanrı'nın ya da insanın bulunduğunu göz ardı etmemek gerekir.¹⁷ Bu anlamda kutsal mekânın kabulünde şu faktörlerin etkili olduğu görülmektedir.

a- Kutsal Yerin Bizzat Allah Tarafından Bildirilmesi

Bazı yerlerin bizzat Allah tarafından kutsal olduğunun bildirilmesi o mekâna kutsallık kazandıran en önemli bir özelliktir. Bununun en çarpıcı örneğini Kâbe'nin bulunduğu yerin Hz. İbrahim'e bizzat Cebrail vasıtasıyla bildirilmiş olması oluşturur.¹⁸

b- Bir Yerin Allah'a Tahsis Edilmiş Olması

Hemen hemen bütün dinlerde Tanrıya tahsis edilmiş yerler bulunmaktadır. Bundan dolayı bu tür mekânlar kutsal mekânlar olarak kabul edilmiştir. Bu anlamda mâbetler bunun başında gelmektedir.

İslâm'da mâbedin temelini Kâbe oluşturur.¹⁹ Yine Kur'an'da bütün mescitlerin Allah'a ait olduğu bildirilmiştir.²⁰

c- Bir Yerde İlâhî Mesajın (Vahy) Vukua Gelmesi

Allah'ın bazı zamanlarda herhangi bir yerde tecelli etmesi ve o yerde gücünü göstermesi o mekâna kutsallık atfedilmesine sebep olmuştur. Kur'an'da bu, Hz. Musa'nın Allah ile Tûr Dağındaki konuşmalarında açık bir şekilde ifade edilmiştir.²¹

d- Bir Yerin İnsanlar Tarafından Kutsal kabul Edilmesi

Kutsalın belirlenmesinde etkisi olan bir unsur da insandır. Zira varlıklar içinde kutsalı en iyi anlayan ve doğasında kendisini sürekli

¹⁶ Güç, a.g.m., s. 342.

¹⁷ Güç, "Kur'an'da Kutsallık Anlayışı", U.Ü.İ.F.D., S: 9, c. 9, Bursa, 2000, s. 246.

¹⁸ Bkz., Kur'an, Hacc (22): 26.

¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz., Yılmaz Can, İslâm'ın Kutsal Mabetleri, Sidre Yayınları, Samsun, 1999.

²⁰ Kur'an, Cin (72): 18.

²¹ Kur'an, A'raf, (7): 143.

ilâhî âlemle temasa getiren kutsal duygusu²² bulunan biricik mahlûk insandır.²³ Bundan ötürü insan kutsal olan şeyi belirlerken, Allah'ın kutsal olarak kabul ettiği ve belirlediği şeyleri kutsal kabul etmek durumundadır. Buna bağlı olarak da insanlar bazı yerleri sahip oldukları özellik sebebiyle kutsal olarak kabul etmişlerdir. Bu yerler genel anlamda dinî nitelik taşıyan yerlerdir. Bu mekânlar insanların manevî dünyalarını oluşturan ve kendilerini Rablerine daha yakın hissettikleri mâbedler ve bir takım dinî merkezlerdir. Aynı zamanda bu yerler bazı din mensuplarının gönülden bağlı bulunduğu, ibadet ve ziyaret yerleridir. Buraları hayırlı, bereketli, saygıdeğer, hürmete layık ve temiz mekânlar olarak görür ve kabul ederler.²⁴

4- Kutsal Mekânları Ziyaret

İnanan bir kişi kutsalla ilişki içine girmek ve O'nunla bir tecrübe yaşamak ister. Bunu dinî ritüelleri (ibadet) yerine getirerek yapar. Böylece dinî tecrübe kutsalla olan ilişkide varlık kazanır. Bunu kendini kutsala daha yakın hissettiği, kutsal veya kutsal kabul edilen mekânlarda gerçekleştirir.

Dinî tecrübeye, dinî yaşantıların temeli, kutsal önünde saygıdır, hürmettir. Bu yaşantı, din kavramının temelinde yatan **hürmet ve tazim, korku, hayret, hasret ve teslimiyetten** ayrı düşünülemez. Tüm bu duygular özellikle bir insanın kutsal bir mekâna girişinde kendini iyice ortaya çıkarır.²⁵

Kutsal olarak bilinen ve kabul edilen açık veya kapalı alanların ziyaret edilmesi bütün dinlerde vardır. İnsanlar kutsal saydıkları zamanlarda bu gibi yerleri ziyaret eder ve dua ederler. Bu yerler Allah'a adanmış mabetler olabileceği gibi peygamber ve din büyükleri gibi kutsal kişilerin yaşamış oldukları alanlar, bölgeler de olabilir.²⁶

Yine buna paralel olarak birçok inanç ve din sistemlerinde ortak bazı özellikler içeren fenomenlerden biri de türbe, yatır ve mezar ziyaretleridir. "Bazı insanlar bir kısım ihtiyaçlarını özellikle

---

²² Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi*, T.D.V Yayınları, Ankara, 1993. s. 139.

²³ *Kur'an, Tâhâ*, (30): 30.

²⁴ Güç, "Kur'an'da Kutsallık Anlayışı", s. 250.

²⁵ Sarıkçıoğlu, *a.g.e.*, s. 252.

²⁶ Sarıkçıoğlu, *a.g.e.*, s. 131.

türbelerde yatan kişilerden ya doğrudan doğruya ya da onlar aracılığı ile Allah'tan istemeye başlamışlardır. Böylece mezarların yanında bilhassa türbe ziyaretleri toplumumuzda yaygın hale gelmiştir. Çünkü türbelerde Allah'ın emirlerini yerine getiren, Allah'ın sevdiği kişilerin yattığına inanılmakta ve buralar âdeta kutsal mekânlar olarak düşünülmektedir."²⁷

“Kutsal Mekân ve İnsan İlişkisi” bağlamında yapılan bu çalışma ile bireylerin, kutsal mekân algısı, bu mekânların dinî duygu, düşünce ve davranışlar üzerindeki etkisi, kutsal mekânları ziyaret etmedeki psiko-sosyal nedenler, kutsal mekânların inanma psikolojisi üzerindeki etkisi ile bireylerin kutsal mekânlar hakkındaki inanç ve düşünceleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

---

²⁷ Hüseyin Peker, “Türbe Ziyaretlerindeki Dini ve Psiko-Sosyal Nedenler”, s. 448-449; Bkz. M. Şemseddin Günaltay, Ölülerini Kutsallaştırma: “Türbeler ve Ziyaret Yerleri”, Sadeleştiren: Ahmet Gökbel, C.Ü.İ.F.D. Sivas, 1996, S:1, s. 187-191.

Şanlıurfa ilinde kutsal kabul edilen ve ziyaret edilen Araştırmaya konu olan kutsal mekânlar

Tarih ve kültür şehri olan Urfa her şeyden önce “Peygamberler şehri” olarak bilinir. Urfa’nın birçok medeniyete beşiklik etmiş olduğu yapılan araştırmalarda ortaya çıkmıştır. Bugüne kadar gelen tarihi yapılar, anıtlar ve kutsal mekânlarıyla Urfa, gerek mimari açıdan, gerek tarihi yapıları bakımından oldukça zengin bir ilimizdir.²⁸ Şanlıurfa’da bulunan kutsal mekânlar, şehrin dinî ve kültürel hayatında önemli bir yere sahiptir. Kur’an-ı Kerim’de adları geçen Peygamberlerden, Hz. Âdem, Hz. İbrahim, Hz. Eyyüb, Hz. İsa, Hz. Şuayb ve Hz. Musa’nın bu şehir ve bölgeyle irtibatlı olduğuna inanılması nedeniyle, bu peygamberlere ait mekânların olduğu yerler vardır ve bu mekânlar Şanlıurfa’nın dinî ve kültürel hayatının şekillenmesinde büyük öneme sahiptir.²⁹

Ayrıca Şuayb Peygamber’in makamının yer aldığı tarihi Şuayb Şehri’nin kalıntıları, Eyyüb Peygamber hanımı Rahime Hatun ve Elyesa Peygamberin türbelerinin yer aldığı Viranşehir ilçesi yanındaki Eyyüb Nebi Köyü, İl merkezinde Eyyüb Peygamber’in hastalık çektiği mağara, çok sayıda yerli yabancı turist çeken Peygamber makamlarındandır.

Genel olarak Şanlıurfa il merkezinde bu mekânların dışında, kutsallığı nereden geldiği belli olmayan, ilkbaharda topluca ziyaret edilen (Akziyaret...vb gibi) yerler³⁰ ile tasavvuf büyüklerine ait bir çok mekân ve makamlar bulunmakta ve ziyaret edilmektedir. Bu mekânların başta gelenleri ve bizim araştırma yaptığımız mekânlar şunlardır:

1- Dergah (Hz. İbrahim Makamı)

Şehir merkezindedir. Hz. İbrahim Peygamber’in doğduğu rivayet edilen mağaradır. Mağaranın bitişiğinde Mevlid-i Halil Camii yer

²⁸ A.Cihat Kürkçüoğlu, *Şanlıurfa Su Mimârisi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993, s. 9.

²⁹ Salih Aydemir, *Şeyh-Mürîd İlişkileriyle Belirlenmiş Cemaat Şekli Olarak Tarikat (Şanlıurfa-Kadiri-Şeyh Sodey ve Müritleri Üzerine Yapılan Bir Din Sosyolojisi Araştırması)*, A.Ü.S.B.E., (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara,1998, s. 61.

³⁰ Hikmet Tanyu, *Dinler Tarihi Araştırmaları*, A.Ü.İ.F.Y., Ankara, 1973, s. 72.

almaktadır ki yapılış tarihi kesin olmamakla beraber cephesindeki kitâbede h.1296 (m.1853) yılında tamir geçirdiği anlaşılmaktadır. Bu mekân cami, türbe, kabirler ve revaklardan oluşmuş bir külliye şeklindedir. Avlu içinde din büyüklerinin de kabirleri bulunmaktadır. Bu külliyenin güneybatı yönünde mağaraya bitişik olarak, 19.y.y Kâdirî şeyhlerinden Dede Osman Veli Hazretlerinin tek kubbeli makamı bulunur ki bu türbede sandukası, kendisinin eşyaları ve el yazması kitap ve Kur'an-ı Kerimler sergilenmiştir.³¹ Ayrıca Dergâh Camiinde, tam tarihi bilinmemekle birlikte, yüzyıllardır Kâdirî geleneğine bağlı kabul edilen toplu zikir her sabah ve ikinci namazlarından sonra devam etmekte ve hatta Cumhuriyetin ilk yıllarında tekke ve zaviyelerin kapatılmasına karşın, bu zikir özel izinle kesintisiz devam etmiştir.³²

Hız. İbrahim'in bu mağarada yedi yaşına kadar kaldığı söylenmektedir. Mağaranın içerisinde bulunan kuyudaki suyun şifalı olduğuna inanılmaktadır.³³ Yöre halkı tarafından zemmî suyundan sonra en büyük şifâ kaynağı olan su olarak bilinmekte ve kullanılmaktadır. Şanlıurfa halkının çoğu, Ramazan ayında buradan aldıkları su ile iftarını açmaktadır.³⁴ Evliya Çelebi de Seyahatnâme'sinde buradan çıkan suyun bedensel ve ruhsal birçok rahatsızlıklara deva olduğunu belirtmiştir.³⁵ Bu mekânı kutsallaştıran asıl önemli etken budur. Ayrıca içinde su olan bu mağaranın sinir ve ruh hastalarına iyi geldiği öne sürülmektedir. Hasta olanlar, doğum yapacak kadınlar, çocuk isteyenler,...vb dileği olanlar bu sudan içerler ve ellerini yüzlerini yıkarlar. Ayrıca iki rekât namaz kılıp dua ederler. Yine mağaradan çıkan su ile çocukların başları ıslatılır. Böylelikle, çocuklarının iftira ve beladan kurtulacağına inanılır. Adak adanır. Buraya gelip çocuk sahibi olmayı dileyenler, çocukları erkek olursa adını İbrahim Halil koyarlar. Hac'dan dönenler de evlerine

³¹ A.Cihat Kürkcüoğlu, *Şanlıurfa'da Canlanan Tarih*, Şurkav Yayınları, Şanlıurfa, 1995, s. 24-25; Naci İpek, *İlimiz Şanlıurfa*, Özgül Yayınları, Isparta, ts., s. 81.

³² Ali Tenik, "Sosyo-Psikolojik Açıdan Zikir ve Şanlıurfa Dergah Camii Örneği" *Tasavvuf, İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Yıl, 3, S: 8, Ankara, 2002, s. 105-107.

³³ Bayladı, a.g.e., s. 148

³⁴ Abdüsselâmi Yıldız, *Şanlıurfa'da Enbiyâ Kıssaları*, HR.Ü.S.B.E., (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Şanlıurfa, 1998, s. 45.

³⁵ Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, Sadeleştiren: T.Temel Kuran-N. Aktaş, Güray, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1975, c. 3, s. 818.

gitmeden önce burayı ziyaret ederek, namaz kılp dua ederler.

2- Balıklı Göl

Şehrin içinde bulunan bu göl 450 m² alanı kaplamaktadır. İçinde efsanelere konu olmuş olan balıklar bulunmaktadır.³⁶

Balıklı Gölle ilişkilendirilerek kıssası anlatılan Hz. İbrahim'in Kur'an'da Nemrut ile olan hadisesi ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. En sonunda Hz. İbrahim ateşe atıldığında Allah; **"Biz:"Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve zararsız ol" dedik.**"³⁷ buyurmuştur.

İşte Balıklı Göl Hz. İbrahim'in ateşe atıldığında, ateşin suya, odunların da balığa dönüştüğüne ve kutsal olduğuna inanılan bir mekândır. Gölün güney cephesinde yüksekçe bir mevkide ve Hz. İbrahim'in ateşe atıldığı yer olduğuna inanılan iç kale ve mancınıkları sembolize eden beyaz taştan bir çift sütun bulunmaktadır. Bu gölde bulunan balıkların kutsal olduğuna inanılır ve günah olduğu gerekçesiyle yenmezler, yenildiği takdirde insanın başına birçok belâ ve musibetlerin geleceğine inanılmaktadır. Hattâ elini bu balıklara sürenlerin ellerinin yara olacağına dair bir inanç vardır. Geçmişte bu balıkları yemeye kalkışan kimselerin başlarına gelen olaylar, halkın arasında korku ve kutsallık içinde anlatılmaktadır. Belki de bu sayede balıklı göl tabii özelliğini koruyarak günümüze kadar gelebilmiştir. Ayrıca, yine dua ve dilek tutma gibi çeşitli nedenlerle balıklı gölde bulunan balıklara yem atmak sevaplı bir iş sayılmaktadır. Bu sayede arzu ve dileklerin kabul edileceğine inanılmakta, yem yiyen balığın atan kişiye sırtını göstermesi de dileğin olacağına işaret olarak kabul edilmektedir.

Balıklı gölün batısındaki güney köşede Hz. İbrahim'in ateşe düştüğü yer olarak kabul edilen ve gölün suyunun çıkış yeri olan bir makam bulunmaktadır. Buraya gelenler bu mekânı da ziyaret ederek iki rekât namaz kılar, dua eder, dilekte bulunur ve buradan çıkan sudan şifâ maksadıyla içer ve yanlarında götürürler.

Ayrıca Hz. İbrahim'in ateşe düştüğü gölün kaynağında, beyaz bir balığın yaşadığı rivayet edilir. Dileği olan, bu balığa şeker ve üzerinde ayetler yazılı bulunan kâğıt parçaları atar. Balık görünür ve

³⁶ <http://www.sanliurfa.gov.tr/cografya/cografya.html>, 23.05.03.

³⁷ Kur'an, Enbiya, (21): 51-69.

atılanı yere dilek kabul edilmiş sayılır.³⁸

Gölün güney batı köşesinde Eyyübîler döneminde h.608 (m.1211) yılında yaptırıldığı bilinen Halilü'r-Rahman Camii bulunmaktadır.³⁹ Ayrıca gölün kuzey kenarında h.1129 (m.1716) yılında Rıdvan Ahmet Paşa tarafından yaptırılan Rızvaniye Camii ve Medresesi yer almaktadır. Yine gölün güney kenarında Halilü'r-Rahman Camii haziresinde (küçük kabristan) IV. Murad devrinde yaşadığı söylenen Şazeli Şeyhi Ali Dedenin türbesi ve Buluntu Hoca Efendi Türbesi bulunmaktadır.⁴⁰

3- Eyyüb Peygamber Makamı

Eyyüb Peygamber Makamı, şehir merkezinin güneyinde Eyyûbiye semtinde yer almaktadır. Makamda, sabır kahramanı olarak nitelendirilen Hz. Eyyüb Peygamber'in hastalandığında 7 yıl şiddetli bir hastalık çektiği mağara ile bu mağaranın 15-20 m güneydoğusunda, suyu ile iyileştiği rivayet edilen kuyu bulunur.⁴¹

Hz. Eyyüb, büyük sıkıntılarla imtihan edilmiş ve sabır kahramanı olarak ünlenmiş bir Peygamberdir. Kur'an'da Hz. Eyyüb'ün kıssası şu şekilde anlatılır: Sıkıntı ve hastalıklarla imtihan edilen Eyyüb Peygamber: "Rabbine dua ederek, 'Benim başıma bu dert geldi, sen merhametlilerin merhametlisinin' demişti. Biz de onun duasını kabul ettik de başına gelenleri kaldırdık. Katımızdan bir rahmet ve kulluk edenlere bir hatıra olmak üzere, ona tekrar ailesini ve kaybettikleriyle bir mislini daha verdik."⁴² Yine başka bir ayette: "Kulumuz Eyyübü hatırla. Hani Rabbine; 'Doğrusu Şeytan bana yorgunluk ve azap verdi.' diye seslenmişti. (Bizde ona); 'Ayağını yere vur. Vurduğun yerden çıkan su, yıkanılacak ve içilecek soğuk bir sudur.' dedik."⁴³ şeklinde ifade edilmiştir.

Bu nedenle buradaki suyun şifalı olduğuna inanılır. Dergâh ve Balıklı Göl'den sonra ziyaret edilen üçüncü mekândır. Bu makamda, mağara ziyaret edilir, ziyaretçiler mağara içinde iki rekat namaz kılıp

³⁸ <http://www.sanlıurfa.gov.tr/turizm/ziyaret/ziyaret.html>, 23.05.03.

³⁹ Mehmet Oymak, **Hz. İbrahim Halilullah ve Urfa**, Harran Yayınları, Şanlıurfa, 1991, s. 80.

⁴⁰ Kürkçüoğlu, **a.g.e.**, s. 20, 23.

⁴¹ İpek, **a.g.e.**, s. 81.

⁴² *Kur'an, Enbiyâ, (21): 83-84.*

⁴³ *Kur'an, Sâd, (38): 41-42.*

dua ederler. Başına gelen sıkıntılara dayanamayanlar, sabır versin diye bu mağarada Allah'a dua ederler. Daha sonra mağaranın yanındaki kuyudan çıkan şifalı sudan içerler ve hastalıklara şifa olacağı niyetiyle bu sudan alırlar ve götürürler. Hasta olanlara, korkanlara, yakınına kaybedip acısına katlanamayanlara, yeni süttten kesilen çocuklara bu sudan içirirler.

4- Eyyûb Peygamber Türbesi

Türbe, Viranşehir ilçesi yakınlığında Şanlıurfa'nın 100 km doğusunda yer alan Eyyûb Nebi Köyü'ndedir. Türbede Hz. Eyyûb'un kabri bulunmaktadır. Ayrıca köyün güneybatısında Hz. Elyesa'nın türbesi vardır. Köy mescidinin kuzeyinde de Hz. Eyyûb'un hanımı Hz. Rahime Hatun'un türbesi bulunmaktadır.⁴⁴

5- Şeyh Hayati Harranî Türbesi

Harran'da yetişen evliyânın büyüklerinden, âriflerin ileri gelenlerinden. Nesebi Hayât bin Kays bin Kakhâl bin Sultan el-Ensârî el-Harrânî'dir. Urfa'ya bağlı Harran kazasında doğup yetiştiği için "Harrânî" nisbeti ve "Şeyh-ül-Kıdve" lakabı ile meşhûr olmuştur. Doğum tarihi hakkında, kaynaklarda bir bilgiye rastlanamamıştır. Ömrünün 50 senesine yakını Harran'da geçmiştir. İnsanlar ve bazı sultanlar, onu ziyaret edip duasını alırlar, onunla beraber olmakla bereketlenirlerdi. Yüksek hallerin ve kerâmetlerin sahibi olup, ehliyeti, ihlâsı, iffeti yanında, dinine çok bağlı bir zât idi. Cömertliğiyle meşhûrdur. 1185 (H.581) yılında Harran'da vefat etmiş, ancak Harran'ın dışına defnedilmiştir. Kabri, ziyaretçilere açıktır. Hayat el-Harranî için, vefatından sonra tasarrufları devam eden dört evliyadan biridir denilmektedir. 1195'de üzerine bir türbe yapılmıştır. Urfa'ya 45 km uzaklıkta bulunan Harran ilçesinde bulunmaktadır.⁴⁵

ARAŞTIRMAYA KATILANLARLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER

Bu bölümde, ankete katılan deneklerin kutsal mekânlarla

⁴⁴ <http://www.sanlıurfa.gov.tr/turizm/ziyaret/ziyaret.html>, 23.05.03.

⁴⁵ <http://kitap.hakikatkitabevi.com.tr/cgi-bin/cgi.exe/evlya>, 14.05.03.

ilişkilerine dair istatistiksel değerlendirmelere geçmeden önce, araştırmaya katılan denekler hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır. Bu çerçevede, deneklerin kişisel, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel, ve dinî durumlarıyla ilgili özellikleri tablolar halinde verilecektir.

1- Cinsiyet Durumları

Tablo-1

Deneklerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	%
Erkek	266	43,6
Kadın	344	56,4
Toplam	610	100,0

Tablo-1’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan deneklerin %43.6’sını erkekler, %56.4’ünü ise kadınlar oluşturmaktadır. Buna göre, kadın deneklerin oranlarının erkeklerden daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum, araştırma alanımız olan kutsal mekânları ziyaret edenlerin çoğunlukla kadınların olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

2- Yaş Durumları

Tablo-2

Ziyaretçilerin Yaşlara Göre Dağılımı

Yaş	Sayı	%
15-25	201	33,0
26-40	240	39,3
41-59	111	18,2
60 ve yukarısı	58	9,5
Toplam	610	100,0

Tablo-2’ye göre deneklerin, %33’nü 15-25 yaş arası, %39.3’nü 26-40 yaş arası, %18.2’sini 41-59 yaş arası, %9.5’ini 60 yaş ve yukarısı oluşturmaktadır.

3- Medeni Durumları

Tablo-3

Ziyaretçilerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Medeni Durum	Sayı	%
Bekar	182	29,8
Evli	394	64,6
Dul	34	5,6
Toplam	610	100,0

Tablo-3'e bakıldığında, araştırmaya katılan deneklerin %64.6'sını evliler, %29.8'ini bekârlar ve %5.6'sını dul olanların temsil ettiği görülmektedir.

4- Öğrenim Durumları

Tablo-4

Ziyaretçilerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

Öğrenim Durumu	Sayı	%
Okuma-yazma bilmiyor	45	7,4
Okur-yazar	43	7,0
İlkokul mezunu	166	27,2
Ortaokul mezunu	76	12,5
Lise ve dengi okul mezunu	168	27,5
Üniversite-Yüksekokul mezunu	112	18,4
Toplam	610	100,0

Tablo-4'te deneklerin öğrenim durumları dağılımı görülmektedir. Buna göre; deneklerin %7.4'ünü okuma-yazma bilmeyenler, %7'sini okur-yazar olanlar, %27.2'sini ilkokul mezunu olanlar, %12.5'ini ortaokul mezunu olanlar, %27.5'ini lise ve dengi okul mezunu olanlar ve %18.4'ünü de üniversite ve yüksekokul mezunu olanlar

oluşturmaktadır.

5- Sosyo-Ekonomik Durumları

Tablo-5

Ziyaretçilerin Sosyo-Ekonomik Durumlarına Göre Dağılımı

Sosyo-Ekonomik Durum	Sayı	%
Fakir	30	4,9
Orta- altı	90	14,8
Orta	349	57,2
Orta-üstü	119	19,5
Zengin	22	3,6
Toplam	610	100,0

Tablo-5’de görüleceği gibi, sosyo-ekonomik yönden deneklerin yarısından fazlasını %57.2 ile orta durumda olanlar oluşturmakta, ortanın üstünü gösterenlerin oranı %19.5, ortanın altı olanların oranı %14,8 dir. fakir olanlar %4.9, deneklerin %3.6 zengin olduklarını ifade etmişlerdir.

6- Meslekî Durumları

Tablo-6

Ziyaretçilerin Meslekî Durumlarına Göre Dağılımı

Meslek	Sayı	%
Çiftçi	37	6,1
Ev Hanımı	192	31,5
Esnaf - Serbest Meslek	90	14,8
Memur	74	12,0
İşçi	37	6,1
Öğretmen	44	7,2
Öğrenci	78	12,8
Emekli	23	3,8

İşsiz	35	5,7
Toplam	610	100,0

Tablo-6'daki veriler incelendiğinde mesleki durumlara göre en yüksek oranı %31.5 ile ev hanımlarının oluşturduğu görülmektedir. Bunu, %14.8 ile esnaf-serbest meslek sahipleri, %12.8 ile öğrenciler izlemektedir. En düşük oranı ise %3.8 ile emekliler oluşturmaktadır.

7- Dindarlıkla İlgili Algılama Durumları

Tablo-7

Ziyaretçilerin Dindarlıkla İlgili Algılama Durumlarına Göre Dağılımı

Seçenekler	Sayı	%
Çok dindar	67	11
Dindar	390	63,9
Biraz dindar	127	20,8
Dindar değil	26	4,2
Toplam	610	100,0

Tabloda "Kendinizi dindarlık yönünden nasıl değerlendiriyorsunuz?" şeklindeki soruyu ankete katılan deneklerin %63.9'u dindar, %11'i de çok dindar olarak cevaplandığı görülmektedir. Yani deneklerin toplam %74.9'u kendilerini "dindar" ya da "çok dindar" olarak algıladıklarını belirtmişlerdir. Dindar olmadığını ifade edenlerin oranı %4.2'dir. Deneklerin %20.8'i ise "biraz dindar" olduklarını açıklamışlardır.

8- Din Eğitimi Aldıkları Yerlere Göre Durumları

Tablo-8

Ziyaretçilerin Din Eğitimi Aldıkları Yerlere Göre Dağılımı

SEÇENEKLER	Sayı	%
Ailemden	210	34,5

Cami ve Kur'an Kurslarından	160	26,2
Okulda Din Kültürü derslerinden	52	8,5
İmam Hatip Lisesi - İlahiyat Fak. mezunuyum.	94	15,4
Kendi kendime öğrendim	88	14,4
Din eğitimi almadım	6	1,0
Toplam	610	100,0

Tablo-8'de görüldüğü gibi, ankete katılanların %34.5'i din eğitimini aileden aldığını ifade etmiştir. Deneklerin %26.2'si cami ve Kur'an kurslarından, %15.4'ü imam-hatip lisesi ve ilâhiyat fakültesinden, %8.5'i okulda din kültürü derslerinden, %14.4'ü ise kendi kendine öğrendiğini, %1'i de din eğitimi almadığını ifade etmiştir.

Kutsal Mekân Ve İnsan İlişkisiyle İlgili Bulgular

Bu başlık altında deneklerin kutsal mekânlarla ilişkilerine dair bulgulara yer verilecektir.

1- Kutsal Mekânlarla İlgili Algılamalar

1.1- Kutsal Mekân Konusundaki Düşüncelerle İlgili Durumlar

Bu başlık altında öncelikle ankete katılan deneklerin kutsal mekân hakkındaki düşüncelerinin frekans dağılımları ile değişkenler arası ilişkiler sonucunda elde edilen bulgulara yer verilecektir.

Tablo-1
Ziyaretçilerin Kutsal Mekân Konusundaki Düşünceleri İle İlgili Durumlarına Göre Dağılımları

Kutsal Mekân Konusundaki Düşünceler	Sayı	%
Dini özellik taşıyan bir yer	394	64,6
Saygı ve hürmet gösterilmesi gereken yer	183	30,0
Tarihi ve kültürel bir yer, mekânın kutsallığı olmaz	33	5,4
Toplam	610	100,0

Görüldüğü üzere, ziyaretçilerin %64.6 gibi büyük bir oranı kutsal mekânları "Dini özellik taşıyan bir yer", %30'u "Saygı ve hürmet gösterilmesi gereken bir yer", %5.4'ü "Tarihi ve kültürel bir yer, mekânın kutsallığı olmaz" şeklinde ifade etmişlerdir.

1.2- Ziyaret Edilen Mekânların Kutsal Olup Olmadığına İnanma İle İlgili Durumlar

Tablo-2
Ziyaretçilerin Ziyaret Ettikleri Mekânların Kutsal Olup Olmadığına İnanma Durumlarına Göre Dağılımları

Ziyaret Edilen Mekânın	Sayı	%
------------------------	------	---

Kutsal Olup Olmadığına İnanma		
Evet inanıyorum	552	90,5
Kararsızım	38	6,2
Hayır inanmıyorum	20	3,3
Toplam	610	100,0

Ziyaretçilerin %90.5'i ziyaret ettikleri mekânların kutsallığına inanırken, %6.2'si kararsız, %3.32'ü de kutsallığına inanmamaktadır.

1.3- Ziyaret Edilen Mekânların Kutsal Olduğuna İnanma Nedenleri İle İlgili Durumlar

Tablo-3

Ziyaretçilerin Ziyaret Ettiği Mekânların Kutsal Olduğuna İnanma Nedenlerine Göre Dağılımları

Kutsallık Olduğuna İnanma Nedenleri	Sayı	%
Herkes tarafından kutsal kabul edildiği için	74	12,1
Geçmiş peygamberler burada yaşamış oldukları için	341	55,9
Dini ve tarihi kaynaklarda yer aldığı için	58	9,5
Diğer mekânlardan farklı olarak manevi bir haz duyduğum için	79	13,0
Cevapsız (Kararsız ve İnanmayanlar)	58	9,5
Toplam	610	100,0

"Bu mekânları niçin kutsal olarak kabul ediyorsunuz?" şeklindeki sorumuza, ziyaretçilerin %55.9 gibi büyük bir oranı "Geçmiş peygamberler burada yaşamış oldukları için" diye cevap vermişlerdir. %13'ü "Diğer mekânlardan farklı olarak manevî bir haz duyduğum için", %12.1'i "Herkes tarafından kutsal kabul edildiği için", %9.5'i de "Dini ve tarihi kaynaklarda yer aldığı için" şeklinde cevap vermiştir. Burada 2. seçeneğin çok yüksek oranda çıkması, Şanlıurfa'nın peygamberler diyarı olarak bilinmesi ve bu mekânların, adı geçen peygamberlerle ilişkili olmasından kaynaklandığı

söylenbilir.

1.4- Ziyaret Edilen Mekânların Kutsal Olmadığı İddialarından Etkilenip Etkilenmeme İle İlgili Durumlar

Tablo-4

Ziyaretçilerin Ziyaret Ettikleri Mekânların Kutsal Olmadığı İddiâlarından

Etkilenip Etkilenmeme Durumlarına Göre Dağılımları

Mekânların Kutsal Olmadığı İddialarından Etkilenme	Sayı	%
Rahatsızlık duyuyorum	284	46,6
Umursamıyorum	209	34,3
Şüphe duymama sebep oluyor	37	6,1
Bu mekânlarla ilgili inançlarımı daha da kuvvetlendiriyor	66	10,8
Başka varsa yazınız	14	2,3
Toplam	610	100,0

Ankete katılanlara “Ziyaret ettiğiniz mekânların kutsallığını sağlayan unsurların, aslında doğru olmadığı, bunların uydurma olduğu gibi söylentiler sizi nasıl etkiliyor?” şeklindeki sorumuza deneklerin vermiş olduğu cevapların frekans dağılımları görülmektedir. Buna göre, deneklerin % 46.6’sı bu durumdan rahatsızlık duyduğunu, %34.3’ü umursamadığını, % 10.8’i bu mekânlar hakkındaki inançlarını daha da kuvvetlendirdiğini, % 6.1’i şüphe duymasına neden olduğunu söylemiştir. %2.3’ü de başka seçeneğini işaretleyerek bu görüşe katıldığını ifade etmiştir.

2- Kutsal Mekânları Ziyaret Öncesi Tutum Ve Davranışlar

Bu başlık altında deneklerin ziyaret ettikleri kutsal mekânlar hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları, bu bilgiyi nereden aldıkları, kutsal mekânları ziyaret sıklığı, ziyaret öncesi hazırlık, ziyaret nedenleri, ziyarete iten bireysel ve çevresel etkenlerle ilgili bulgulara yer verilecektir.

2.1- Kutsal Mekânlar Hakkında Bilgi Sahibi Olma İle İlgili Durumlar

Tablo-1

Ziyaretçilerin Ziyaret Ettikleri Kutsal Mekânlar Hakkında Bilgi Sahibi Olma

Durumlarına Göre Dağılımları

Mekân Hakkında Bilgi Sahibi Olma	Sayı	%
Evet	528	86,6
Hayır	82	13,4
Toplam	610	100,0

“Ziyaret ettiğiniz mekânlarla ilgili tarihsel, kültürel veya dinî bir bilgiye sahip misiniz?” şeklindeki sorumuza deneklerin vermiş olduğu cevapların dağılımı görülmektedir. Buna göre, ankete katılan deneklerin % 86,6’sı ziyaret etmiş oldukları mekânlar hakkında bilgi sahibi olduklarını ifade ederken, %13,4’ü de bu konuda herhangi bir bilgiye sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir.

2.2- Kutsal Mekânlar Hakkında Sahip Olunan Bilginin Kaynağı İle İlgili Durumları

“Bu bilgiyi nereden aldınız?” şeklinde sorduğumuz soruya verilen cevaplar

Tablo-2

Ziyaret Ettikleri Kutsal Mekânlar Hakkında Bilgi Sahibi Olan Ziyaretçilerin

Bu Bilgiyi Aldıkları Yerlere Göre Dağılımları

Bilgi Alınan Yer	Sayı	%
Ailem ve çevremden	348	65.9
Okuldan	37	7.0
Kitap ve dergilerden	132	25.0
Televizyon ve basından	11	2.1
Toplam	528	100.0

Ziyaret ettikleri mekânlar hakkında bilgi sahibi olan ziyaretçilerin bu bilgiyi aldıkları yerlerin frekans dağılımları görülmektedir. Buna göre, deneklerin %65,9'u bu bilgiyi aile ve çevresinden, %25'i kitap ve dergilerden, %7'si okuldan, %2,1'i de televizyon ve basından aldığını ifade etmiştir. Bu dağılıma göre, ziyaretçilerin kutsal mekânlar hakkındaki bilgi kaynağının daha çok **aile ve çevrenin** olduğu görülmektedir. Burada ailenin etkin bir faktör olması doğaldır. Çünkü insan, gelişim süreci içerisinde ilk bilgi ve davranış kalıplarını ailesinden öğrenmeye başlar, bununla birlikte birey aileye ait özel tavırları ve kıymet hükümlerini de kazanır ve zamanla toplumsal bir takım değerlerle hayatını sürdüreceği zengin bir birikime ulaşır.⁴⁶

Tablodaki dağılımda göze çarpan bir husus da, **bu bilgiyi okuldan aldık diyenlerin (%7) oranının düşük olmasıdır**. Bu durumun nedeninin okullarımızda verilen tarih dersleri programında İslâm ve kültür tarihine yönelik bir öğretimin istenilen düzeyde olmayışından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Aileden sonra, insanın gelişiminde ve bilgilenmesinde etkili olan, organize edilmiş, resmi yönü bulunan sosyal bir kurum niteliğindeki okullarda,⁴⁷ inanç kültürümüz içinde yer alan kutsal mekânlar hakkında verilecek doğru ve yeterli öğretimin, bireylerin kutsal mekânlar hakkındaki bilgi, tutum ve davranışlarını da o oranda etkileyeceği düşünülmektedir.

Yine, deneklerin kitap, dergi, televizyon ve basın gibi kitle iletişim

⁴⁶ Naci Kula, "Kur'an Işığında İnsan-Çevre İlişkisinin Ruh Sağlığı Açısından Önemi", U.Ü.İ.F.D., S: 9, c. 9, Bursa, 2000, s. 361; Haluk Yavuzer, **Çocuk Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 135; Ayrıca bkz. Çiğdem Kağıtçıbaşı, **İnsan Aile Kültürü**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991, s. 61-66.

⁴⁷ Kurtman Ersanlı, **Benliğin Gelişimi ve Görevleri**, Eser Ofset, Samsun, 1996, s. 87.

araçlarından⁴⁸ bu bilgiyi edinme oranlarının toplamı %27,1'dir. Teknolojinin hızlı gelişimiyle kitle iletişim araçlarının kullanımı yaygınlık kazanmıştır. Aynı anda çok geniş bir hedef kitleye ulaşma imkânı sağlayan kitle iletişim araçları,⁴⁹ bireylerin duygu, düşünce ve davranışları üzerinde oldukça yönlendirici bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda, kitle iletişim araçlarının en yaygını, ses ve görüntüyü birlikte vermesi nedeniyle en etkili olan televizyonlarda, kültürel ve dinî içerikli programlar kapsamında kutsal mekânlar hakkında yapılacak doğru, eğitici ve bilgilendirici programlar, bireylerin kutsal mekânlar hakkındaki duygu, düşünce, tutum ve davranışlarını önemli ölçüde etkileyeceği söylenebilir.

2.3- Kutsal Mekânları Ziyaret Öncesi Hazırlık Yapıp Yapmama İle İlgili Durumlar

"Bu mekânı ziyarete gelirken herhangi bir hazırlık yaptınız mı?" şeklinde sorulan soruya verilen cevaplar;

Tablo-3

Ziyaretçilerin Kutsal Mekânları Ziyaret Öncesi Hazırlık Yapıp Yapmama

Durumlarına Göre Dağılımları

Ziyaret Öncesi Hazırlık	Sayı	%
Abdest aldım	422	69,2
Yeni ve temiz elbise giydim	56	9,2
Sadaka verdim	18	3,0
Hiçbir şey yapmadım	114	18,7
Toplam	610	100,0

Tablo-41'de deneklerin, ziyaret ettikleri mekânlara gelmeden önce herhangi bir hazırlık yapıp yapmadıklarına dair sormuş olduğumuz

⁴⁸ Meral Tekin, **Yetişkin Eğitiminde Radyo ve Televizyon**, Yüksel Matbaacılık, Ankara, 1996, s.50.

⁴⁹ Bkz. Abdülkerim Bahadır, "Günümüz Kitle İletişim Araçlarının Ruhsal ve Toplumsal Hayatımız Üzerindeki Etkileri ve Korunma Yolları" **S.Ü.İ.F.D.** S. 7, Konya, 1997 s. 469-497.

soruya karşı vermiş oldukları cevapların dağılımları görülmektedir. Ziyaretçilerin %69.2'si ziyaret ettikleri kutsal mekânlara gelmeden önce abdest aldıklarını, %9.2'si yeni ve temiz elbise giydiklerini, %3'ü sadaka verdiklerini, %18.7'si de hiçbir şey yapmadıklarını ifade etmişlerdir.

2.4- Kutsal Mekânları Ziyaret Sıklığı İle İlgili Durumlar

Tablo-4

Ziyaretçilerin Kutsal Mekânları Ziyaret Sıklığı İle İlgili Durumlarına Göre Dağılımları

Ziyaret Sıklığı	Sayı	%
Sık sık ziyaret ederim	138	22,6
Mübarek gün ve gecelerde ziyaret ederim	187	30,7
Ara sıra ziyaret ederim	176	28,9
İlk defa geliyorum	109	17,9
Toplam	610	100,0

Ziyaretçilerin %30.7'si mübarek gün ve gecelerde ziyaret ettiğini, %28.9'u ara sıra ziyaret ettiğini, %22.6'sı sık sık ziyaret ettiğini, %17.9'u da ilk defa geldiğini ifade etmiştir. **Genel anlamda % 50'nin üzerinde ziyaret sıklığının olduğu söylenebilir.**

2.5- Kutsal Mekânları Ziyaret Nedenleri İle İlgili Durumlar

Bu başlık altında "Bu mekânları ziyaret etmenizden en önemli neden hangisidir?" şeklindeki sorumuza deneklerin vermiş olduğu cevapların frekans dağılımları ve değişkenler arasındaki ilişkinin karşılaştırılması ile ilgili bulgular verilecektir.

Tablo-5

Ziyaretçilerin Kutsal Mekânları Ziyaret Nedenleri İle İlgili Durumlarına Göre Dağılımları

Ziyaret Nedenleri	Sayı	%
-------------------	------	---

Gezmek-Tarihi ve kültürel bilgi edinmek	99	16,2
Bu mekânda dua etmek	222	36,4
Ziyaret etmek sevap olduğu için	85	14
İbret almak ve tefekkür etmek için	102	16,7
Bazı ihtiyaç ve beklentilerimi karşılamak için	102	16,7
Toplam	610	100,0

Ankete katılanların %36.4'ü bu mekânda dua etmek, %16.7'si ibret almak ve tefekkür etmek, yine %16.7'si bazı ihtiyaç ve beklentilerini karşılamak, %16.2'si gezmek ve tarihi ve kültürel bilgi edinmek ve %14'ü de ziyaret etmek sevap olduğu için bu mekânları ziyaret ettiklerini ifade etmişlerdir. Genel anlamda, bazı ihtiyaç ve beklentileri karşılama içinde; *evlenebilmek, çocuk sahibi olmak, hastalıklarına şifa bulmak, iş ve ev sahibi olabilmek, fakirlikten kurtulmak, mutlu ve huzurlu bir hayat sürebilmek, belâ ve musîbetlerden kurtulmak, aile içi geçimsizlik ve bir takım kötü alışkanlıklardan kurtulmak... vb* gibi şeyler yer almaktadır. **Kutsal mekânların ziyaretin temelinde evrensel nedenlerden çok bireysel nedenlerin var olduğu görülmektedir.**⁵⁰

Bu nedenle kutsal mekânlar, bu inançlar doğrultusunda her türlü sıkıntıda başvurulacak yerler olmaktadır. Görüldüğü gibi bu mekânları ziyaret eden deneklerin tamamı bir takım psiko-sosyal nedenlerden dolayı bu mekânları ziyaret ettiklerini ifade etmişlerdir. Ali Murat Yel'in Portekiz'de Hıristiyanlarca kutsal kabul edilen Fatima isimli mekânda yaptığı çalışmasında ziyaretin altında yatan motivasyonu, 1. Hastalık, bireysel ve toplumsal acıların (ekonomik ve eğitimle ilgili olumsuzluklar) Meryem'e sunularak ondan yardım dilenmesi. 2. Namusu koruma konusunda Meryem'e söz vermek. 3. Dileklerin en kısa zamanda kabul edilmesini istemek, şeklinde açıklamaktadır.⁵¹

Tablodaki frekans dağılımına baktığımızda, genellikle ziyaretçilerin kutsal mekânları ziyaret etme nedenlerinin en önemlisi bu mekânlarda dua etmek olduğunu görmekteyiz. Nitekim tablo-

⁵⁰ Yel, a.g.m., s. 67.

⁵¹ Yel, a.g.m., s. 68.

17’de ankete katılanların dua etme durumlarına bakıldığı zaman, ziyaretçilerin hemen hemen tamamının dua ettiği görülmektedir. Çünkü insan, her türlü arzu ve isteklerini dua vasıtasıyla Rabbinden istemektedir. Bu nedenle, kutsal mekânlarda bireylerin diğer arzu ve isteklerini de içine alan dua etme durumunun oransal olarak oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Recep Yaparel’in yaptığı araştırmada insanların dua etme durumları ile psiko-sosyal uyum ve depresyon arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiş, yükselme gösteren depresyon ile birlikte dua davranışında da yükselmenin olduğu görülmüştür.⁵²

2.6- Kutsal Mekânları Ziyarete İten Bireysel Etkenlerle İlgili Durumlar

“Daha çok hangi durumda bu mekânları ziyaret edersiniz?” şeklindeki sormuş olduğumuz soruya verilen cevaplar;

Tablo-6

Ziyaretçilerin Kutsal Mekânları Ziyarete İten Bireysel Etkenlerle İlgili Durumlarına Göre Dağılımları

Bireysel Etkenler	Sayı	%
Kendimi sıkıntılı ve stresli hissettiğim zamanlarda	319	52,3
Mutlu ve huzurlu olduğum durumlarda	117	19,2
Dini yaşantımın zayıf olduğu durumlarda	68	11,1
Dini yaşantımın kuvvetli olduğu durumlarda	36	5,9
Hiçbiri	62	10,2
Cevapsız	8	1,3
Toplam	610	100,0

⁵² Recep Yaparel, *Yirmi Dört Yaşlar Arası Kişilerde Dinî Hayat İle Psiko-Sosyal Uyum Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma*, A.Ü.S.B.E., (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1987, s. 130-131.

Tablo-57’de ziyaretçilerin kutsal mekânları ziyarete iten bireysel etkenlerin frekans dağılımları görülmektedir. Buna göre, deneklerin %52.3’ü kendilerini sıkıntılı ve stresli hissettikleri zaman, %19.2’si mutlu ve huzurlu olduğu durumlarda, %11.1’i dinî yaşantısının zayıf olduğu durumlarda, %5.9’u dini yaşantısı kuvvetli olduğu durumlarda ziyaret ettiklerini ifade etmişlerdir. Deneklerin, %10.2’si de “Hiçbiri” seçeneğini işaretlemişlerdir. Deneklerin %1.3’ü ise bu soruyu cevaplamamışlardır. Bu dağılıma göre, deneklerin daha çok kendilerini sıkıntılı ve stresli hissettiği zamanlarda ziyaret ettikleri görülmektedir.

2.7- Kutsal Mekânları Ziyarete İten Çevresel Etkenlerle İlgili Durumlar

“Sizi bu mekânlara ziyarete iten çevresel etkenlerin en önemlisi hangisidir?” şeklinde sorulan soruya verilen cevaplar;

Tablo-7
Ziyaretçilerin Kutsal Mekânları Ziyarete İten Çevresel Etkenlerle İlgili Durumlarına Göre Dağılımları

Çevresel Etkenler	Sayı	%
Ailem ve akrabalarım	164	26,9
Arkadaşlarım ve dostlarım	141	23,1
Televizyon ve basın	10	1,6
Din adamları ve tarikat büyükleri	97	15,9
Ziyarete zorlayan bir çevre yoktur	198	32,5
Toplam	610	100,0

Buna göre, ziyaretçilerin %26,9’u aile ve akrabalarının, %23,1’i

arkadaş ve dostlarının, %1,6'sı Televizyon ve basın, %15,9'u din adamları ve tarikat büyüklerinin bu mekânları ziyaret etmelerinde etken olduğunu, %32,5'i de ziyarete zorlayan herhangi bir çevrenin olmadığını ifade etmişlerdir. Yukarıdaki dağılıma baktığımızda deneklerin %67,5'inin bir takım çevresel etkenler nedeniyle bu mekânları ziyaret ettikleri görülmektedir.

Bu anlamda, ister dinî olsun ister olmasın bireyin davranış ve inançlarının gerisinde bulunan önemli etkenlerden biri, ailenin, arkadaş çevresinin ve kitle iletişim araçlarının sosyal etkisi⁵³ olduğu bilinmektedir.

3- Kutsal Mekânları Ziyaret Anı ve Sonrası Tutum ve Davranışlar

3.1- Kutsal Mekânları Ziyaret Anında Hissedilen Duygularla İlgili Durumlar

Bu başlık altında "Bu mekâna girdiğinizde sizde ilk anda hangi durum oluşmuştur?" şeklinde sorduğumuz soruya ziyaretçilerin vermiş olduğu cevapların frekans dağılımları ve değişkenler arası ilişkilerin karşılaştırmaları sonucunda elde edilen bulgular yer alacaktır.

Tablo-1
Ziyaretçilerin Kutsal Mekânları Ziyaret Anında Hissedilen Duygu Durumlarına Göre Dağılımları

Ziyaret Anı Hissedilen Duygular	Sayı	%
Bir ürperti ve heyecan duydum	173	28,4
Yoğun bir dini duygu yaşadım	223	36,6
Mekânın mimari yapısını inceledim	47	7,7
Burada yaşamış peygamberler hatırıma geldi	160	26,2
Hiç bir şey yaşamadım	7	1,1

⁵³ M. Argyle, "Dinin Yedi Psikolojik Temeli", Çev: Mehmet Dağ, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, S:272-273, c. 23, (Mart-Nisan, 1978), s. 7.

Toplam	610	100,0
---------------	-----	-------

Tabloya göre, kutsal mekânı ziyaret anında ziyaretçilerin %36.6'sı yoğun bir dini duygu yaşadığını, %28.4'ü bir ürperti ve heyecan duyduğunu, %26.2'si burada yaşamış olan peygamberlerin hatırına geldiğini, %7.7'si mekânın mimari yapısını incelediğini, %1.1'i de başka seçeneğini işaretleyerek hiçbir şey hissetmediğini ifade etmiştir.

Tablodan anlaşılacağı üzere deneklerin %91.2 ile büyük bir kısmı bazı heyecan, duygu, anımsama,...vb. gibi psikolojik tecrübeler yaşamışlardır. Bu duruma göre, ziyaretçiler, kutsal mekânları ziyaret anında bazı farklı dinî duygu ve heyecanlar yaşadıkları söylenebilir.

3.2- Kutsal Mekânlarda Dua Etme İle İlgili Durumlar

3.2.1- Kutsal Mekânlarda Yapılan Duaların Kabul Olacağına İnanıp İnanmama İle İlgili Durumlar

Tablo-2

Ziyaretçilerin Kutsal Mekânlarda Yaptıkları Duaların Kabul Olacağına İnanıp İnanmama Durumlarına Göre Dağılımları

Seçenekler	Sayı	%
Evet inanıyorum	442	72,5
Hayır inanmıyorum	70	11,5
Kararsızım	98	16
Toplam	610	100,0

Buna göre, deneklerin %72.5 ile büyük bir kısmı kutsal mekânlarda yapmış oldukları duaların kabul olacağına inandığını, %16'sı kararsız olduğunu, %11.5'i de inanmadığını ifade etmiştir. Bu dağılıma göre, kutsal mekânları ziyaret edenler genellikle bu

mekânlarda yapılan duaların kabul olacağına inandıklarını söylemek mümkündür.

3.2.2- Kutsal Mekânlarda Yapılan Duaların Kabul Olacağına İnanma Nedenleri İle İlgili Durumlar

Tablo-3

Ziyaretçilerin Kutsal Mekânlarda Yapılan Duaların Kabul Olacağına İnanma Nedenlerine Göre Dağılımları

Duanın Kabul Olma Nedenleri	Sayı	%
Daha önce burada yaptığım dualar kabul oldu	59	9,7
Yakın çevremde burada yaptığı dualar kabul oldu	31	5,1
Bu mekânlarda daha içten ve samimi olarak dua ediyorum	165	27,0
Burada yapılan duaların kabul olacağına inancım tam olduğu için	187	30,7
Cevapsız (İnanmayanlar ve Kararsızlar)	168	27,5
Toplam	610	100,0

Ziyaretçilerin %30.7'si bu mekânlarda yaptığı duaların kabul olacağına dair inancının tam olduğunu, %27'si bu mekânlarda daha içten ve samimi dua ettiğini, %9.7'si daha önce bu mekânlarda yapmış olduğu dualarının kabul olduğunu, %5.1'i de, yakın çevresinin burada yapmış oldukları duaların kabul olduğunu ifade etmişlerdir. Buna göre, kutsal mekânlarda yapılacak duaların kabul olacağına inanma nedeni, daha çok inanca bağlandığı görülmektedir. Zira dua edip de istekte bulunanın mutlaka bunu inanarak yapması şarttır, aksi halde isteğin gerçekleşmeyeceğine inanılır. Çünkü dua özel bir ibadettir ve yalnızca inanan kimse ile iman ettiği kutsal varlık arasındadır.⁵⁴

Yapmış olduğumuz gözlem ve mülâkatlarda ziyaretçiler; bu gibi kutsal mekânlarda kendilerini Allah'a daha yakın hissettiklerini, maddi hayattan bir nebze olsun sıyrıldıklarını, daha içten ve samimi dua ettiklerini, mekânların kutsal olduğuna inandıklarından bu

⁵⁴ Pierre Marinier, *Duâ Üzerine Düşünceler*, Çev: Sadık Kılıç, Nil Yayınları, İzmir, 1991, s. 2; Hökelekli, *Din Psikolojisi*, s. 212.

mekânlarda yapılan duaların da kabul olacağına inandıklarını ifade etmişlerdir.

3.3- Kutsal Mekânları Ziyaret Sonrası Hissedilen Duygularla İlgili Durumlar

Bu başlık altında, “Bu mekânları ziyaret ettikten sonra kendinizi nasıl hissediyorsunuz?” şeklindeki sormuş olduğumuz soruya deneklerin vermiş olduğu cevaplar

Tablo-4

Ziyaretçilerin Kutsal Mekânları Ziyaret Sonrası Hissedilen Duygularla İlgili Durumlarına Göre Dağılımları

Seçenekler	Sayı	%
Rahatlıyorum, sıkıntım hafifliyor	488	80,0
Beklentilerime olan ümidim artıyor	50	8,2
Hiç bir şey hissetmiyorum	72	11,8
Toplam	610	100,0

Buna göre, anketimize katılan ziyaretçilerin %80’i kutsal mekânları ziyaret sonrası rahatladığını, %8.2’si beklentilerine olan ümidinin arttığını, %11.8’i de o anda bir şey hissetmediğini ifade etmiştir. Tabloda da görüldüğü üzere genel olarak deneklerin %88.2’si kutsal mekânları ziyaret sonrası olumlu olarak ifade edebileceğimiz bir takım psikolojik durumlar yaşamaktadırlar.

Bu duruma göre, kutsal mekânları ziyaret etmenin bireyler üzerinde psikolojik olarak olumlu etki ettiği söylenebilir. Nitekim konuyla ilgili olarak ziyaretçilerden biri durumunu; “İnsanı bu mekânlara çeken şey, öncelikle psikolojik olarak rahatlamak, kendi içine bir kez daha dönmek, derinleşmek, dünyevî duyguları zaman zaman da olsa bir kenara bırakabilmek.” şeklinde ifade ederken, başka bir ziyaretçi de; “Bu mekânları ziyaret ettikten sonra üzerimden sanki büyük bir yükün kalktığını hissediyorum ve hafifliyorum.” şeklinde ifade etmiştir.

3.4- Kutsal Mekânları Ziyaret Sonrası Dinî Yaşantı ve Davranışlarda Değişiklik Olup Olmama İle İlgili Durumlar

Bu başlık altında, “Bu mekânları ziyaret ettikten sonra dini yaşantınızda aşağıdaki değişikliklerden hangisi olmuştur?” şeklindeki sormuş olduğumuz soruya verilen cevaplar;

Tablo-5

Deneklerin Kutsal Mekânları Ziyaret Sonrası Dinî Yaşantı ve Davranışlarında Değişiklik Olup Olmama Durumlarına Göre Dağılımları

Ziyaret Sonrası Dinî Yaşantıdaki Değişiklikler	Sayı	%
Dine olan ilğim daha da arttı	112	18,4
Farz ibadetleri düzenli olarak yerine getirmeye başladım	58	9,5
Kur'an okumaya ağırlık verdim	85	13,9
Hayır işlerine daha fazla yöneldim	180	29,5
Hiç bir değişiklik olmadı	175	28,7
Toplam	610	100,0

Buna göre ziyaretçilerin %71.3'ü ziyaret sonrası dinî yaşantılarında olumlu değişikliklerin olduğunu ifade etmişlerdir. Tabloya göre, deneklerin %29.5'i hayır işlerine daha fazla yöneldiğini, %18.4'ü dine olan ilgisinin daha da arttığını, %13.9'unun Kur'an okumaya ağırlık verdiğini, %9.5'inin farz ibadetlerini düzenli olarak yerine getirmeye başladığını, %28.7'si de ziyaret sonrası dinî yaşantı ve davranışlarında hiçbir değişikliğin olmadığını ifade etmişlerdir. Buna duruma göre, kutsal mekânları ziyaret etmenin bireylerin dinî yaşantı ve davranışlarına olumlu yönde etki ettiği söylenebilir.

4- Kutsal Mekânları Ziyaret Sonrası Yapılan Dinî ve Sosyal Davranışlar

Tablo-6
Ziyaretçilerin Kutsal Mekânları Ziyaret Sonrası Yaptıkları Dinî Davranışlarla İlgili Durumlarına Göre Dağılımları

Seçenekler	Sayı	%
Kurban keseceğim	17	2,8
Sadaka vereceğim	195	32,0
Kur'an okuyacağım- okutacağım	177	29,0
Mevlit okutacağım	7	1,1
Hiç bir şey yapmayacağım	214	35,1
Toplam	610	100,0

Buna göre, %32'si sadaka vereceğini, %29'u Kur'an okuyup-okutacağını, %2.8'i kurban keseceğini, %1.1'i mevlit okutacağını, %35.1'i de hiçbir şey yapmayacağını ifade etmiştir. **Genel olarak baktığımızda da ziyaretçilerin büyük bir kısmının (%64.9) ziyaret sonrasında bazı dinî davranışlar yaptıkları görülmektedir.**

Tablo-7
Ziyaretçilerin Kutsal Mekânları Hatırlatacak Herhangi Bir Şey Alma Durumlarına Göre Dağılımları

Seçenekler	Sayı	%
Şifalı suyundan alacağım	227	37,2
Kitap,dergi,kartpostal,..vb alacağım	115	18,9
İbadet eşyaları alacağım	30	4,9
Hiçbir şey almayacağım	238	39,0
Toplam	610	100,0

Buna göre, ziyaretçilerin, %37.2'si mekânlardan çıkan şifalı

sulardan alacağını, %18.9'u kitap, dergi, kartpostal,...vb gibi şeyler alacağını, %4.9'u ibadet eşyaları alacağını, %39'u da hiçbir şey almayacağını ifade etmiştir. Genel olarak baktığımızda da ziyaretçilerin %61 gibi büyük bir kısmının ziyaret bitiminde kutsal mekânlarla ilgili ve bu mekânları hatırlatacak bir takım eşyalar aldıkları anlaşılmaktadır. Kutsal kabul edilen yerlerden alınan taş, toprak, su gibi şeyleri kullanmak, üzerinde taşımak, içmek, üzerine dökmek şeklinde uygulamaların psikolojik rahatsızlıklara şifa olacağına inanılmaktadır.⁵⁵

Sonuç

1- Kutsal mekânlar, genellikle *dinî özellik taşıyan bir yer* olarak kabul edilmektedir.

2- Kutsal mekânları ziyaret edenler, genellikle bu mekânların kutsal olduğuna inanmakta ve bunun nedenini daha çok *geçmiş peygamberlerin bu yerlerde yaşamış olduklarına* dayandırmaktadırlar.

3- Kutsal mekânların kutsal olmadığına dair yapılan açıklamalar, ziyaretçileri genellikle *olumsuz* yönde etkilemektedir.

4- Kutsal mekânları ziyaret edenler, genellikle ziyaret ettikleri mekânlar hakkında sahip oldukları bilgiyi aile ve çevrelerinden almışlardır.

5- Çoğunlukla ziyaretçiler, kutsal mekânları ziyaret öncesi bazı dinî hazırlıklar (abdest alma, temiz elbise giyme, sadaka verme) yapmaktadırlar.

6- Kutsal mekânlar daha çok mübârek gün ve gecelerde ziyaret edilmektedir.

7- “Dua etme” kutsal mekânları ziyaret etme nedenlerinin en önemlisidir.

8- Ziyaretçilerin daha çok kendilerini *sıkıntılı ve stresli hissettiği zamanlarda* bu mekânları ziyaret ettikleri anlaşılmaktadır.

9- Çoğunlukla aile ve arkadaş gibi yakın sosyal çevreye bağlı bir takım çevresel etkenler nedeniyle kutsal mekânları ziyaret ettikleri

---

⁵⁵ Yaşar Kalafat, *Anadolu Halk Sufizmi, Zazalar, Kırmançlar ve Türkmenler*, İst., 1997, s. 36; Zeki Başar, “İctimai Âdetlerimiz İnançlarımız ve Erzurum İlindeki Ziyaret Yerleri”, *Erzurum 'da Tıbbi ve Mistik Folklor Araştırmaları*, Ankara, 1972, s. 159.

tespit edilmiştir.

10- Ziyaretçilerin kutsal mekânlara girdiklerinde bir ürperti ve heyecan duydukları ve yoğun bir dini duygu yaşadıkları ortaya çıkmıştır.

11- Kutsal mekânlarda yapılan duaların kabul olacağına yaygın ve etkin nedeninin daha çok *bu mekânlarda yapılan duaların kabul olacağı inancıyla* ilgili olduğu tespit edilmiştir.

12- Genel olarak, kutsal mekânları ziyaret etme, bireyler üzerinde psikolojik yönde olumlu bir etki bırakmaktadır. Bu bağlamda kutsal mekânları ziyaret etmenin, bireylerin dinî yaşantı ve davranışlarını olumlu yönde etkilediği; *dine olan ilgilerinin arttığı ve hayır işlerine yöneldikleri* tespit edilmiştir.

Sonuç olarak denilebilir ki, kutsal mekân ile insan arasında genel anlamda bir ilişki vardır, bu ilişki psiko-sosyal niteliğe sahiptir. Kutsal mekân insan ilişkisi, özellikle bazı değişkenler açısından anlamlı sonuçlar ortaya koymaktadır. Bu konu üzerinde farklı kutsal mekânlarda yapılacak yeni araştırmaların, konunun daha da açıklık kazanması ve eksikliklerin tamamlanması açısından önemli olacağını düşünmekteyiz.

Ayrıca, Şanlıurfa ilinde yapılan bu araştırma ile yöre halkının inanç ve değerler sistemi hakkında elde edilen veriler, yeni yapılacak araştırmalara katkı sağlayabilir. Yine bu araştırmanın verileri, genel psikoloji alanında çalışma yapan bilim adamlarına, kendi ilgileri doğrultusunda bir kanaate sahip olma imkânı da verebilir.

Kaynakça

Kur'an-ı Kerim

ARGYLE M., "Dinin Yedi Psikolojik Temeli", Çev: Mehmet Dağ, Eğitim Hareketleri Dergisi, S:272-273, c. 23, (Mart-Nisan, 1978)

AŞIKOĞLU Nevzat Y., "Kutsal ve Toplum", C.Ü.İ.F. D., Sivas, 1998.

AYDEMİR Salih, Şeyh-Mürid İlişkileriyle Belirlenmiş Cemaat Şekli Olarak Tarikat (Şanlıurfa-Kadiri-Şeyh Sodey ve Müritleri Üzerine Yapılan Bir Din Sosyolojisi Araştırması), A.Ü.S.B.E., (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara,1998.

BAHADIR Abdülkerim, "Günümüz Kitle İletişim Araçlarının Ruhsal ve Toplumsal Hayatımız Üzerindeki Etkileri ve Korunma Yolları" S.Ü.İ.F.D. S. 7, Konya, 1997.

BAŞAR Zeki, "İctimâi Âdetlerimiz İnançlarımız ve Erzurum İlindeki Ziyaret Yerleri", Erzurum'da Tıbbi ve Mistik Folklor Araştırmaları, Ankara, 1972.

CAN Yılmaz, İslâm'ın Kutsal Mabetleri, Sidre Yayınları, Samsun, 1999.

ÇELEBİ Evliya, Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, Sadeleştiren: T.Temel Kuran-N. Aktaş, Güray, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1975.

ELİADE Mircea, Kutsal ve Din Dışı, Çev: M.Ali Kılıçbay, Gece Yay., Ankara, 1991.

....., Patterns in Comparative Religion, Sheed and Ward Ltd. London, 1958.

ERSANLI Kurtman, Benliğin Gelişimi ve Görevleri, Eser Ofset, Samsun, 1996.

GÖKA Şenol, İnsan ve Mekân, Pınar Yayınları, İstanbul, 2001.

GÜÇ Ahmet, "Dinlerde Kutsal ve Kutsallık Anlayışı", Dinler Tarihi Araştırmaları-I, Dinler Tarihi Derneği Yay., Ankara, 1998.

GÜNALTAY Şemseddin, Ölüleri Kutsallaştırma: "Türbeler ve Ziyaret Yerleri", Sadeleştiren: Ahmet Gökbek, C.Ü.İ.F.D. Sivas, 1996.

GÜNAY Ünver, "Türk Halk Dindarlığının Önemli Çekim Merkezlerinden Biri Olarak Dini Ziyaret Yerleri", Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 15 Yıl: 2003/2 Kayseri, 2003.

HİKMET Tanyu, Dinler Tarihi Araştırmaları, A.Ü.İ.F.Y., Ankara, 1973.

HÖKELEKLİ Hayati, Din Psikolojisi, T.D.V Yayınları, Ankara, 1993.

İPEK Naci, İlimiz Şanlıurfa, Özgül Yayınları, Isparta, ts.

KAĞITÇIBAŞI Çiğdem, İnsan Aile Kültür, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991.

KALAFAT Yaşar, Anadolu Halk Sufizmi, Zazalar, Kırmançlar ve Türkmenler, İst., 1997.

KİONG Tong Chee – Lily, Kong, Religion And Modernity: Ritual Transformations And The Reconstruction Of Space And Time, Social and Cultural Geography, October 1999.

KULA, Naci “Kur'an Işığında İnsan-Çevre İlişkinin Ruh Sağlığı Açısından Önemi”, U.Ü.İ.F.D., S: 9, c. 9, Bursa, 2000.

KÜRKÇÜOĞLU A.Cihat, Şanlıurfa Su Mimârisi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.

....., Şanlıurfa'da Canlanan Tarih, Şurkav Yayınları, Şanlıurfa, 1995.

MARİNİER Pierre, Duâ Üzerine Düşünceler, Çev: Sadık Kılıç, Nil Yayınları, İzmir, 1991.

NEVİUS Warren Nelson, Religion As Experience and Truth: An Introduction to the Philosophy of Religion, The Westminster Press, Philadelphia, 1941.

OYMAK Mehmet, Hz. İbrahim Halilullah ve Urfa, Harran Yayınları, Şanlıurfa, 1991.

PEKER Hüseyin, “Türbe Ziyaretlerindeki Dini ve Psiko-Sosyal Nedenler”, s. 448-44

SARIKÇIOĞLU Ekrem, Din Fenomenolojisi, S.D.Ü Yayınları, Isparta, 2002.

TEKİN Meral, Yetişkin Eğitiminde Radyo ve Televizyon, Yüksel Matbaacılık, Ankara, 1996

TENİK Ali, “Sosyo-Psikolojik Açıdan Zikir ve Şanlıurfa Dergâh Camii Örneği” Tasavvuf, İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi, Yıl, 3, S: 8, Ankara, 2002.

YAPAREL Recep, Yirmi Kırk Yaşlar Arası Kişilerde Dinî Hayat İle

Psiko-Sosyal Uyum Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma, A.Ü.S.B.E., (Yayınlanmamış Dok.Tezi), Ank, 1987.

YAVUZER Haluk, Çocuk Psikolojisi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1992.

YILDIZ Abdüsselâmi, Şanlıurfa'da Enbiya Kıssaları, HR.Ü.S.B.E., (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Şanlıurfa, 1998.

<http://www.sanliurfa.gov.tr/cografya/cografya.html>, 23.05.03.

<http://www.sanliurfa.gov.tr/turizm/ziyaret/ziyaret.html>, 23.05.03.

<http://www.sanliurfa.gov.tr/turizm/ziyaret/ziyaret.html>, 23.05.03.

<http://kitap.hakikatkitabevi.com.tr/cgi-bin/cgi.exe/evlya>, 14.05.03.